

DISKUSIJA OB PREDSTAVITVI DELA NA ODDELKU ZA ETNOLOGIJO

Po pozdravnem nagovoru predstojnika PZE za etnologijo dr. Slavka Kremenška in pozdravov gostov (dr. Petra Vlahovića, dr. Vitomila Belaja, Julijana Strajnarja, dr. Dunje Rihtman – Avguštin, dr. Borisa Kuharja, dr. Milka Matičetova in tov. Jerneja Šuštaršiča) je mag. Marko Terseglav (Glasbeno-narodopisna sekcija ISN SAZU Ljubljana) na osnovi vnaprej pripravljenega gradiva o delu na oddelku za etnologijo, ki so ga dobili vsi povabljeni, podal iztočnice za diskusijo:

„Teško je voditi pogovor o kakršnikoli obletnici. V meglicah slavonspevov se največkrat skrrije resničnost, na katero tudi ob obletnicah ne smemo pozabiti.

Voditi pogovor ob štiridesetletnici oddelka za etnologijo je težavno zato, ker je pred nami gradivo, ki nam kaže trnovo pot uveljavitve etnološke stroke, vso zavzetost delavcev na oddelku od njenih začetkov do danes, posebno, če je bil včasih en sam delavec za vse. Ob vseh teh težavah in ob častitljivi obletnici bi zatoj tak pogovor moral steči v panegiriki ali vsaj v spoštljivem občudovanju entuziasma, naporov, volje ali trme v najžlahtnejšemu pomenu besede, ki so etnološko vedo pripeljali do take višine, da jo danes brez kakršnega koli leporečja lahko le občudujemo. Vendar, sodelavci PZE za etnologijo Filozofske fakultete, samorastniki, ki so nasledili samorastnike, uporni potomci upornikov, so ostali realisti in borilci tudi ob svojem prazniku in jubileju. Od njih nismo dobili okrašenega vabila na proslavo, ampak šop gradiva za pogovor o delu oddelka, torej za še en delovni sestanek, še en delovni izziv, ki smo jih od tega oddelka že vajeni, tudi vsi tisti, ki spremljamo razvoj in delo katedre od zunaj. Veličina proslave ni zgolj v delovnem programu, ampak v dejstvu, da imamo možnost ob jubileju govoriti o razvoju oddelka, o njegovih pridobitvah, pa tudi o možnih pomanjkljivostih. Tak korak v slovesni priliki kaže, da se sodelavci oddelka zavedajo, da bosta znanost in oddelek živela le od konstruktivnih pripomb in ne od hvalospevov, ki jih tudi do sedaj niso bili vajeni. Ta poteza etnologov kaže tudi njihovo demokratičnost in odprtost. Ne moremo se znebiti občutka, da sta tak izziv in povabilo na razgovor možna le zaradi precejšnje mere samozvesti in vere v svoje delo in znanstveno usmeritev. Ali je ta domneva pravilna, nam bo odgovorilo današnje srečanje, na katerem smo se zbrali zato, da predelamo in morda dopolnimo tisto, kar so nam za to predstavitev pripravili sodelavci PZE za etnologijo. Gradivo je večina od nas dobila že prej, zato ga ne bi obnavljali, ampak je najbolje, da skupaj odgovorimo na izziv in se tvorno vključimo v razgovor o delu, o dosednji prehojeni poti, o načrtih, o usmeritvi, o pedagoškem in znanstvenem delu PZE za etnologijo. Vsi ste kot soustvarjalci povabljeni, da to delo potrdite in ga dopolnite ali pa odkrijete še tiste možnosti, ki so jih sodelavci morda spregledali. Povabljeni ste, da hvalite in kritizirate, minirate in gradite, dopolnjujete, branite in napadate, zavirate predivjo vožnjo, če tako kaže bolje za stroko. To je bil namen tistih, ki so gradivo sestavili in vam ga razposlali, saj v svoji obletnici slutijo pot za naprej, ki se bo po koščkih odgrinjala v tvornem razgovoru. Če ne drugega, sodelavci zaslužijo prav to, da jim vaš pogovor nakaže najboljšo pot za rast oddelka in stroke. Če so se sodelavci PZE za etnologijo odrekli slavlju in hvalnicam, če so se nas brez strahu povabili na ta

pogovor, če nas ob slavlju demokratično vabijo, da tudi pokritiziramo, potem je naša minimalna obveza vsaj ta, da jih ne pustimo same v njihovem pričakovanju in da na odprtost ne odgovorimo z molkom. Ogibali naj bi se samo nizkih udarcev, pa ne zaradi slavlja in praznika, ampak zato, ker ti niso zaželeni niti ob delavnikih, čeprav so jih sodelavci že navajeni sprejemati, pa jih bodo najbrž morali še v prihodnje.

Za učinkovitost diskusije je potrebno, da bo kljub spontanosti potekala kolikor toliko urejena. Zato iz gradiva navajam nekaj sklopov, za katere se mi zdi, da zaslužijo našo obravnavo. Da bo diskusija koristila tudi stroki sami, predlagam, da se po vrsti pogovorimo o posameznih sklopih.

Gradivo nas seznaja s potjo stroke od njenega prebujenja do formalnega ustoličenja na naši univerzi, kaže iskanje in program oddelka skozi njegovih 40 let, seznaja nas s predmetom samim, s teoretičnimi iskanji, govori o znanstveni razvejanosti in o uporabni vrednosti. Poleg tega gradivo tudi neetnologu predstavlja okvir stroke v preteklosti, skratka, njen program, ki je razčlenjen po panogah, preteklo in zdajšnje naravnost in obveze, pa tudi želje, rasti in upadanja, iskanja novih možnosti za razširitev in potrditev stroke same, pa tudi pedagoške probleme in način, kakšna naj bo stroka, da bo celovita in da bo kot taka dala študentom kar največ, da bodo lahko postali čim boljši raziskovalci, praktični delavci in iskatelji.

Gradivo torej ponuja precej opornih točk za razgovor. Najprej je tu zgodovinska pot katedre. Kremeškov pregled daje veliko iztočnic, ker ni zgolj faktografski, ampak je problemski in podkrepljen z avtorjevimi opaznanji in čustvenimi dopolnitvami. Iz njegovega pregleda bodejo v oči naslednja dejstva:

1. Nihče od slavistov se pri oblikovanju nove slovenske univerze ni potegoval za etnologijo kot sestavino univerzitetnega pouka, čeprav je bila etnologija v preteklosti del slavistične vede. Zakaj tako?

2. Kremenškova ugotovitev pravi, da sta se slovensko meščanstvo in inteligenca navduševala nad ljudskokulturnimi vrednotami le dotlej, dokler sta si od njih obetala določene koristi. Ali ni to vznemirljiva provokacija, ki ima še svoje nadaljevanje, saj v istem gradivu beremo, da je v času, ko je narodnokonstitutivna vloga ljudske kulture opešala, splahnelo tudi zanimanje za ljudsko kulturo. Ostala je realnost, za ljudstvo v življenjski realnosti pa meščanstvo in inteligenca že v preteklosti nista kazala posluha. To so mogoče zelo ostre ugotovitve, vendar za zdaj edino logične. Teh trditev do sedaj še nihče ni zanikal, čeprav smo jih slišali že večkrat. Jih morda ni mogoče zanikati?

3. Ob zgodovinskem pregledu dr. Kremenška pa se vsiljuje še eno vprašanje. Ob vsej neprijetni predzgodovini, ki jo je imela etnološka katedra, se je ta danes razvila v močno (pa ne po zasedbi) in aktivno raziskovalno stolico, kjer je vedno več vpisanih študentov. Čemu gre to pripisati? Je to vabljenost predmeta samega, je to usmeritev stolice ali kaj drugega? In tako smo še pri vprašanjih metodološkega in metodičnega značaja. Gradivo prinaša o tem dva članka (dr. Kremenšek in asist. Bogataj), neposredno pa se nanj navezuje še pregled učnih programov etnologije (avtorica asist. Duša Krnel-Umek). Prav ti članki odpirajo veliko možnosti za razgovor, dopolnila in kritiko.

4. Je res potrebno predmet Obča etnologija oblikovati na novo, kot to poudarja dr. Kremenšek? Sam tudi daje določene odgovore in smernice. Se zbrani etnologi strinjajo s tako opredelitvijo? Zanimivo je trdno prepričanje avtorja, ki pravi, da spada med temeljne naloge v nadaljnji izgradnji predmeta odstranjevanje vsakršnih ostankov razlikovanja med etnologijo in etnografijo. Gre samo za terminološke zadrege ali za novo vsebino? Članek kaže na drugo. Slovenci pa imamo, kot vemo, Etnografski muzej, Inštitut za slovensko narodopisje (torej etnografijo), kar zunanega opazovalca prepričuje, da gre za dve disciplini. Gre Kremenškovo odstranjevanje razlik med etnologijo in etnografijo na škodo etnografije ali je to logična posledica razvoja etnološke misli in vede?

5. Vprašanje metodične narave. Iz gradiva je razvidno, da so bili študentje seznanjeni z metodiko dela šele v letu 1955/56, kar se je kasneje razvijalo in izboljševalo. Kakšno je sploh pedagoško delo na oddelku? Večkrat se univerzi očita, da je preveč raziskovalna in premalo pedagoška ustanova. To se zdi morda tudi zaradi tega, ker je pedagoški proces v istem trenutku tudi raziskovalni proces. Gre torej za istost, ki je opazna tudi iz etnološkega gradiva. Vprašanje je, koliko je ta istost procesov na oddelku realizirana? Vse kaže, da etnologi zagovarjajo koncept kliničnosti, torej raziskovalno delo obenem s pripravo kadra. Ali mogoče v pedagoškem programu kaj manjka?

6. Na metodiko in metodologijo se veže vprašanje učnih programov. Dobro bi bilo, ko bi naš razgovor razpletel vprašanje, koliko se danes etnologiji pozna zaostanek dvajsetih let, ker tradicija gotovo nekaj pomeni. Koliko se stolic pozna kadrovska okrnjenost skozi vsa leta, se je tudi kdo zunaj etnologije sploh kdaj brigal za ta problem? Kaže, da ne preveč. In zanimivo bi bilo izvedeti, zakaj ne.

7. Avtorica tega dela si sama zastavlja vprašanje, kako organizirati študij v prihodnje, in poudarja, da bi bilo najbolje organizirati samostojno študijsko skupino tako, da bi poleg etnoloških predmetov vsakdo vpisoval še določeno število predmetov, ki se predavajo na filozofski in drugih fakultetah. Nekatere teh predmetov avtorica tudi navaja. Gre najprej za vprašanje etnologije kot samostojne študijske skupine, potem pa za vprašanje izbirnih predmetov. Avtorica si izbirne predmete predstavlja kot interdisciplinarno povezavo v okviru etnološkega študija.

8. Eno pomembnejših vprašanj je vprašanje etnologije Slovencev. Kaj še spada v to področje in kako si ta predmet zamišljajo člani etnološke katedre, je razvidno iz Bogatajevega prispevka. Tu ne gre, da bi v diskusiji le dopolnjevali načrt z mozaičnimi predlogi, ampak gre za vprašanje celotnega koncepta predmeta, saj avtor ugotavlja, da narodna etnologija ni odvisna le od sistematičnega načrta, ampak napreduje z razvojem teoretičnih vodil. O tem smo v naši etnološki srenji že večkrat razpravljali, toda malokrat v povezavi s predmetom Etnologija Slovencev. Danes je prilika, da se pogovorimo tudi o tem. Avtor sam ponuja nekaj iztočnic: v prihodnje bo treba računati z zgoščenim, kritično preverjenim in dopolnjenim pregledom problematike po klasični strukturi. Koliko bo nova problematika, na primer rajonizacija slovenskega etni-

nega ozemlja, omenjeno strukturo nadgradila, kako naj se taka nadgradnja uresničuje in koliko sedanji program etnološke katedre uresničuje to zamisel?

9. Isto pa seveda velja za etnologijo narodov in narodnosti Jugoslavije. Sodelavci so si zadali precejšen načrt — zgodovina vsakdanjega življenja in kulture od naselitve do danes z upoštevanjem različnosti v razvoju posameznih narodov in narodnosti na določenih kulturno-geografskih območjih. Kakšna naj bo torej zasnova raziskav, da bi bilo tako nalogo možno izpeljati, saj terja precej časa in ljudi, teh pa, kot vemo, primanjkuje. Temeljna naloga je sintetični prikaz etnologije Jugoslavije, kar je seveda nujno, postavlja pa se vprašanje, kako to doseči, ker niso izenačeni teoretični kriteriji raziskovalnega dela po republikah, poleg tega pa nekatera univerzitetna središča sploh še nimajo ali več nimajo katedre za etnologijo (Sarajevo, Skopje).

10. Kakšno mesto in kakšen obseg naj zavzema študij evropske in neevropske etnologije? Izpuščam zgodovinski pregled tega problema (avtor asist. Zmago Šmitek), ker se mi zdi, da je potrebno posvetiti pozornost tistim področjem, kamor se usmerja današnja katedra: npr. 1. prišleki iz Evrope v Slovenijo, 2. slovenski izseljenci, 3. kulturne zveze Slovencev z Evropo in drugimi kontinenti, 4. delež Slovencev pri raziskavi neevropskih kultur, 5. zgodovinski študij problemov in 6. sprotno spremljanje dosežkov s področja raziskav neevropskih kultur. Seveda to gradivo spet odpira vprašanje, kaj je s „klasičnim“ modelom raziskovanja neevropskih kultur (npr. etnogeneza, značilnosti ljudske kulture drugih narodov, zgodovinski pregled posameznih etnologij), je ta model preživet ali bi ga kazalo le dopolniti ali pa celo zavreči?

11. S tem v zvezi je tudi vprašanje o učenju tujih jezikov, kolikor to ni omenjeno že v prispevku asist. Duše Krnel—Umek, je natančneje povedano v prispevku prof. Albinca Lipovec, ki govori o študiju slovanskih jezikov. Najprej nam poda opredelitev jezika, poudarja njegovo mentalno funkcijo, prevajalski problem in podobno. Vprašanje je samo, kako ob študijskih obveznostih zagotoviti, da učenje jezikov ne bo kampanjsko, ampak logična stopnja študija etnologije.

12. Končno so odprta še vprašanja preučevanja slovenskega izseljenstva. Je raziskovanje na današnji stopnji premalo ali bi ga bilo treba drugače zasnovati. Isto velja tudi za interdisciplinarne povezave, npr. etnologije z arhitekturo, kjer strokovnjaki posameznih ved ne morejo več brez spoznanj drugih. Je pri tem dovolj, da gre na primer samo za izbirni predmet na etnologiji? Kako zasnovati tak študij, da se bosta predmeta dopolnjevala? Je to stvar učnih programov ali spoznanja o nujnosti interdisciplinarnega dela? V gradivu nam svoje izkušnje posreduje arhitekt, kakšno je mnenje etnologov?

13. Tu je še vprašanje svobodne katedre na etnologiji. To so le nekatere, subjektivno poudarjene iztočnice, ki naj bi osvežile spomin, kaj prinaša gradivo.

V diskusiji je najprej dr. Bogo Grafenauer čestital oddelku za mobilizacijsko usposabljanje študentov. Ob pregledu razvoja etnologije v institucionalnih okvirih pa je ugotavljal, da so bile druge stroke morda še v slabšem

položaju, pa zato niso občutljive ali družbeno neaktualne (primer zgodovina na akademiji). Delo, ki so ga opravili dr. Orel, etnološke ekipe v Ljubljani in Mariboru, je potrebno ugledati v širših merilih povojnega razvoja družboslovja, ko je stopil v ospredje publicizem, ki ga pred leti 1948/50 ni bilo, in so bile vse stroke, morda z izjemo arheologije, v podobnem položaju. K historičnemu razvoju etnologije je imel dr. Grafenauer še naslednje pripombe:

1. Linhart je za etnologijo lahko le vir, vendar njegov koncept ni etnološki, ampak zgodovinski; zgodovina Slovencev je zgodovina vsakdanjega življenja in ne le vojaška in politična zgodovina. Prenešen poudarek na folkloristiko se je zgodil pod Herderjevim vplivom, ko je postala ljudska pesem vir za zgodovinski razvoj. Vendar tega ne gre pojmovati kot celotno narodopisje, temveč le del, ki je danes promet folkloristike.

2. Z ustanovitvijo ljubljanske univerze etnologija ni bila popolnoma izključena, upoštevana je bila v okviru dunajske filološke koncepcije, o razlogih drugačnega konstituiranja oziroma zaviranja pa ni mogoče soditi, ker je bil arhiv leta 1948 uničen.

3. Razvoj stroke je prikazan ustrezno, le v zvezi z Nikom Županičem bi bila potrebna večja kritičnost; znane so namreč pritožbe na njegova predavanja, pomanjkljiv interes za folkloro, torej za pomanjkljivosti v okviru „te šole“.

4. Konceptu etnologije Slovencev je mogoče očitati premajhen poudarek na interdisciplinarnosti.

Dr. Vasilij Melik je ugotavljal, da zaostajanje etnologije na univerzi ni le slovenski problem (primer Nemcev v 30. letih). Etnologija ni bila srednješolski predmet, bila pa je povezana z drugimi strokami, na primer z geografijo, pa ne le pri Cvijiču, temveč tudi na dunajski univerzi, kjer etnologi tudi niso imeli svojega inštituta.

Dr. Milko Matičetov je v prikazu dr. Kremeška pogrešal natančnejše zasledovanje preimenovanj stolice, kajti poimenovanja nosijo tudi vsebinske naravnosti in njihova spreminjanja vsebinske premike. Poleg tega še vedno ni jasno razmerje med etnologijo in slavistiko, oziroma mesto folkloristike.

Dr. Dunja Rihtman-Avguštin je opozorila, da je potrebno razvoj etnologije razumeti tako kot razvoj drugih etnologij, etnografij, Volkskunde, kulturne, socialne antropologije, ki so vse nastajale iz različnih pobud, bodisi romantičnih, kolonialističnih ali imperialističnih. Šele v 50. letih tega stoletja so etnologi začeli premišljati svojo teoretično zasnovanost, kar se je pri nas izostrilo približno dvajset let kasneje, v sedemdesetih letih. Rezultati teh interesov postavljajo tudi katedram enega izmed ključnih problemov — razmerje med teoretičnimi predpostavkami in množico zbranega gradiva iz preteklosti in sedanjosti. Izobraževanje naj bi kljub velikemu interesu mladih za teorijo potekalo v smeri od poznavanja gradiva do spoznavanja čim večjega števila možnih interpretacij. Kljub vsem naporom še vedno ostaja nerešen problem predstavitve bogatega gradiva in njegove teoretične uokvirjenosti.

Dr. Petar Vlahović je poudaril potrebo po še temeljitejši preučitvi zgodovine slovenske etnologije. Ob tej priložnosti je bil podan le presek, informacija o pedagoški

in znanstveni naravnosti pedagoško-znanstvene enote za etnologijo. Pri tem je pedagoška naravnost dobro prikazana s predmetnikom, njegovim spreminjanjem in sedanjim stanjem. Ker pa je etnologija zgodovinska veda, bi bilo ustrezno predmetnik dopolniti s kurzi iz zgodovine in pregleda „ljudske ustvarjalnosti“ (narodno stvaralaštvo). Študent mora obvladati fond znanja in teorijo, vendar ne teorijo zaradi teorije. Znanstveni program slovenske etnologije je danes konkretno opredeljen z raziskovalnim načrtom Način življenja Slovencev na slovenskem etničnem ozemlju, slovenskim izseljenstvom, topografijo slovenskega etničnega ozemlja. Odvija se na PZE za etnologijo bodisi kot praksa študentov ali v obliki študentskih nalog, kar kaže na tesno povezanost pedagoškega in znanstvenega dela.

Dr. Sergij Vrišer je praktične razsežnosti pedagoškega in znanstvenega procesa povezal tudi z vključenostjo predmeta Muzeologija in konservatorstvo, ki predstavlja za etnologue, umetnostne zgodovinarje in arheologe tudi most k interdisciplinarnosti, preseganje razkoraka med teorijo in prakso, saj naj bi bila usmerjena predvsem v vsakodnevno praktično delo.

Dr. Nikola Pavković je opozoril na nujno odstranjevanje dihotomije etnografija/etnologija, ki je povsem neustrezno v primeru, ko ne gre za dve različni disciplini, temveč le za poimenovanje posameznih znanstvenih faz, razširjeno v nekaterih sodobnih svetovnih etnologijah. Predpogoj za uveljavitev neke discipline na univerzitetni ravni, kar pomeni najvišji kvalitativni skok za določeno vedo, pa je opredeljena metoda in teorija in v tej smeri je potrebno zasledovati institucionaliziranje posameznih strok.

Mag. Marko Terseglav je ponovno postavil vprašanje usposobljenosti, kvalifikacije kadrov, ki jih vzgaja fakulteta. Ta zavest je tudi v družbi premalo prisotna (paralele je mogoče poiskati v zavesti slovenskega jezika in književnosti), zato bi bila potrebna nekakšna „etnologija v javni rabi“. Zanimanje za stroko se iz leta v leto povečuje, vendar se je potrebno vprašati, kako in koliko študij koristi nacionalnim interesom in zgodovinskemu načinu mišljenja.

Jernej Šuštaršič je videl rešitev predvsem v dopolnjevanju študija. Z drugimi predmeti in interdisciplinarnim povezovanjem bi se razširile tudi možnosti zaposlovanja etnologov.

Misel o enopredmetnem študiju etnologije z razširjenim predmetnikom je podprl dr. Melik, dr. Grafenauer pa je poudaril, da je to sicer teoretično možno in tudi ustrezno, da pa je za sodobno družboslovno izobraženost in potrebe družbe potrebna čim širša kvalifikacija, najmanj trojna strokovna usposobljenost, kar je tesno povezano tudi z zaposlovanjem in je upoštevano v perspektivi srednješolskega izobraževanja.

Duša Krnel-Umek je prednost enopredmetnosti podprla z dejstvom, da se v etnoloških službah zaposlujejo zgolj diplomanti etnologije kot A študijske skupine, za diplomante pod B ni zaposlitve. Z novimi povezavami etnologije z drugimi strokami se pojavlja potreba po novem znanju, ki bi ga bilo mogoče osvajati z dopolnilnim izobraževanjem, tudi ob delu, z razširjenim predmetnikom. Zato bi bila etnologija kot enopredmetna skupina smiselna, njeni kurzi bi bili seveda odprti tudi za študente drugih predmetov. Vendar bi z večjo motiviranostjo tistih študentov, ki bi se odločili za študij etnologije kot

edinega predmeta, in z manjšim številom študentov tudi lažje organizirali raziskovanja.

Dr. Vesna Konstantinovič je pripomnila, da bi etnologija v povezavah z drugimi predmeti v toku študija lahko izoblikovala popolnoma nove profile strokovnjakov (na primer povezava etnologija — medicina).

Dr. Slavko Kremenšek pa je menil, da se z osamosvajanjem stroke trgajo povezave, ki so bile prej močne in plodne (primer psihologija kot samostojna študijska skupina), kar je za razvoj stroke lahko zelo nevarno.

Mag. Terseglav je poudaril, da so za taka razmišljanja odločilna predvsem pričakovanja, ki jih ima širše okolje od etnologije. V tej zvezi je dr. Boris Kuhar poudaril, da je pomembna čim širša razgledanost in široko znanje diplomantov. Hkrati se danes kaže prešibka povezanost študija s prakso in obvezne prakse v etnoloških ustanovah so očitno premalo. Poleg tega muzeji niso edina ustanova, ki lahko zaposluje etnologue. Možnosti se kažejo v trgovini, turizmu, zahtevajo pa seveda specializacijo v okviru študija. Specializirani diplomanti bi „prisilili“ zainteresirane delovne organizacije, da bi jih zaposlovali.

Asist. Janez Bogataj je poudaril, da te misli na oddelku niso novost, vendar so javnost in potencialni „uporabniki“ etnologije oziroma etnologov premalo seznanjeni s širino etnološkega dela. Zato PZE za etnologijo predvsem s praktično usmerjenimi seminar-skimi in diplomskimi nalogami poskuša pokazati na uporabnost etnoloških izsledkov v praksi in jih tudi predstaviti javnosti in uporabnikom.

INGRID SLAVEC

SLOVENCİ U NEGDAŠNEM TIROLU

Opstojanje Slovenaca u negdašnjem Tirolu — i pitanja s tim u vezi — bilo je uočeno već prije neko 200 godina, uglavnom od austrijskih historika, među njima i poznatoga A. Schloezer-a i drugih nekih, pače s po kojim nategnutim tumačenjem ili slutnjom o tome u vrlo davna vremena.

60-ih godina prošloga stoljeća objavljuje časopis „Slavische Blaetter“ (Wien 1865) Karlovčanina Abela Lukšića značajnu raspravu Hermanna Ignaza Bidermanna o tim Slovencima, a malo poslije toga izdan je „Tirolisches Idiotikon“ J. B. Schoepfa i A. I. Hofera, gdje se našlo okupljeno sve do tada poznato jezično (leksičko) blago domorodnoga stanovništva. Taj rječnik uvelike koristi Davorin Trstenjak u radu „Slovenske besede v tirolskoj (!) nemščini“ (Kres 1884). 80-ih godina bave se tom temom u više navrata i A. Unterforcher (1885 — 1890) pa J. Patigler (1887), a još 1879. značajnijim prilogom J. C. Mitterrutner, kada iste godine i A. Veselovski objavljuje svoju opširniju raspravu o ovim Slovencima u „Žurnalu Ministerstva narodnoga pro-svešćenija“.¹

Tako su se tokom druge polovice 19. stoljeća taj predmet i pitanje dosta često pojavljivali, većinom u stručnim izdanjima, dok spomenuti H. I. Bidermann ne objavi završnu verziju svoje spomenute rasprave s naslovom „Uebersicht der Slavenreste in Tyrol“ (Globus 59 — Braunschweig 1891), našto se javi još i dr. Grabow raspravom kritičkoga, uglavnom jezičnoga značaja „Slovenische Forschungen über Tirol“ (Globus 60 — Braunschweig 1891), pobijajući neke tvrdnje o nekim riječima u tirolskim govorima kao slovenskima.

U većini spomenutih spisa radilo se o iznošenju podataka iz prošlosti, naročito jezičnih i među tima toponimskih izraza kao tragova, da je tada u Tirolu, napose u Pustertalu, bilo Slovenaca.

Bit će korisno vratiti se na ovaj predmet odnosno osvježiti ga. I danas je aktualan naročito po jednoj značajnoj spoznaji, koja slijedi iz podataka iznošenih o ovoj grani Slovenaca i o stanovništvu negdašnjega Tirola uopće i koja može imati i značajniji epilog — što će biti ovdje na kraju objašnjeno a do sada nije bilo dovoljno uočeno.

Jezične potvrde, koje su iznošene u gore spomenutim radovima u prilog nazočnosti Slovenaca i slovenskoga jezika u negdašnjem Tirolu, napose u Iseltalu odnosno Pustertalu. Posebno su tu značajna — kao i u nebrojenim sličnim slučajevima — imena različitih lokaliteta, koja su dijelom izrazito i neporecivo u prilog toj nazočnosti (a dijelom su bila u tom nastojanju promašena zbog promašenih ili bar posve nepouzdanah brojnih izraza tirolske dijalekatske nijemštine iz slovenskih riječi.

Tako je već toponim jednoga mjesta u Tirolu Windisch—Matrei upravo krunski svjedok za nazočnost bez sumnje velikoga broja Slovenaca u tom mjestu — ne bi se moglo inače objasniti dugo upotrebljavano i administrativno postojano ime Windisch — kad tu ne bi uopće bilo stanovnika, koji su se negda njemački nazivali windisch = slovenski. Ali i znatan broj drugih riječi potvrđuje gore rečeno — od kojih ovdje samo manji izbor:

Dober „gut“ (zabilježeno u mjestu Lenkenthal)

Obletzen „gekochte ganze Rueben“ = slov. *oblíce* (zabilježeno u Unter—Pusterthalu)